

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Городовенка В.В. стосовно Рішення Конституційного Суду України Другого сенату за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“

У Рішенні Конституційного Суду України Другого сенату у справі за конституційними скаргами Скрипки Анатолія Володимировича та Бобиря Олексія Яковича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини третьої статті 59 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 25 квітня 2019 року № 1-р(П)/2019 (далі – Рішення) визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), словосполучення „дійсної строкової“, яке міститься у положеннях частини третьої статті 59 Закону України „Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи“ від 28 лютого 1991 року № 796–ХІІ зі змінами (далі – Закон), за якими визначення розміру відшкодування заподіяної внаслідок ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС шкоди при обчисленні пенсії виходячи з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року, поширюються лише на категорію військовослужбовців, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи під час проходження дійсної строкової служби і внаслідок цього стали особами з інвалідністю.

Вважаю за необхідне на підставі статті 93 Закону України „Про Конституційний Суд України“ висловити окрему думку щодо деяких аспектів Рішення.

1. Щодо мотивації у Рішенні дискримінаційного аспекту оспорюваних положень Закону.

У Рішенні в основу мотивації неконституційності словосполучення „дійсної строкової“, яке міститься у положеннях частини третьої статті 59 Закону, покладено дискримінаційний аспект цих положень, встановлений насамперед на підставі аналізу Конституційним Судом України статей 16, 17 Конституції України у їх системному зв'язку, та виведення з вказаних конституційних норм категорій осіб із спеціальним конституційно-правовим статусом, які під час проходження військової служби брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС і заслуговують на посилений соціальний захист від держави, яка має визначати такий обсяг їх соціального забезпечення, який гарантуватиме їм гідні умови життя, а також повне відшкодування заподіяної шкоди. При цьому є посилання на рішення Конституційного Суду України від 20 березня 2002 року № 5-рп/2002, від 17 березня 2004 року № 7-рп/2004, від 20 грудня 2016 року № 7-рп/2016, від 17 липня 2018 року № 6-р/2018, в яких начебто викладено аналогічну означеній юридичну позицію. Аналіз цих рішень дає підстави стверджувати, що у них не наведено такої юридичної позиції, Конституційний Суд України не застосував статті 16, 17 Конституції України у їх системному зв'язку в аспекті обґрунтування необхідності посиленого соціального захисту військовослужбовців, які під час проходження військової служби брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, зокрема акцент якраз був на соціальному захисті державою військовослужбовців, що забезпечують захист суверенітету, територіальної цілісності України.

З аналізу Рішення вбачається, що домінуючим критерієм визначення наведеного конституційно-правового статусу за особою, яка брала участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, є саме те, що при цьому вказана особа виконувала свій військовий обов'язок, у зв'язку з чим і була встановлена Конституційним Судом України дискримінація у рівні соціального захисту різних категорій військовослужбовців. Утім, з такими

твердженнями важко погодитись, оскільки ключовим у ракурсі дослідження зазначеного дискримінаційного аспекту є питання справедливого рівня соціального захисту саме осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, незалежно від того, чи відбулося це при здійсненні ними військового обов'язку. Підтвердженням цього є спеціальне призначення Закону, згідно з яким визначено, зокрема, основні положення щодо реалізації конституційного права громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на охорону їх життя і здоров'я і його спрямовано на захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, та розв'язання пов'язаних з нею проблем медичного і соціального характеру, що виникли внаслідок радіоактивного забруднення території; громадян, які постраждали внаслідок інших ядерних аварій та випробувань, військових навчань із застосуванням ядерної зброї, та розв'язання пов'язаних з цим проблем медичного і соціального характеру (абзац другий преамбули до Закону, частина перша статті 1).

Як вбачається із Закону, рівень та умови пенсійного забезпечення осіб, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, залежить від шкоди заподіяної їх життю і здоров'ю, періодів та термінів участі таких осіб у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, роботи або проживання у різних зонах радіоактивно забруднених територій. Так, у статті 9 Закону виокремлено таку категорію осіб, як учасники ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС – громадяни, які брали безпосередню участь у ліквідації аварії та її наслідків. Відповідно до статті 10 Закону учасниками ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС вважаються громадяни, які безпосередньо брали участь у будь-яких роботах, пов'язаних з усуненням самої аварії, її наслідків у зоні відчуження у 1986–1987 роках незалежно від кількості робочих днів, а у 1988–1990 роках – не менше 30 календарних днів, у тому числі проведенні евакуації людей і майна з цієї зони, а також тимчасово направлені або відряджені у зазначені строки для виконання робіт у зоні відчуження, включаючи військовослужбовців, працівники державних,

громадських, інших підприємств, установ і організацій незалежно від їх відомчої підпорядкованості, а також ті, хто працював не менше 14 календарних днів у 1986 році на діючих пунктах санітарної обробки населення і дезактивації техніки або їх будівництві. Законом виділено зазначену категорію осіб саме у зв'язку з характером роботи, яку вони здійснювали у зоні відчуження, беручи безпосередню участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у зв'язку з чим їх здоров'ю була заподіяна шкода. З огляду на це не лише військовослужбовці віднесені Законом до учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, а й інші особи, що брали безпосередню участь у ліквідації зазначених наслідків.

Таким чином, встановлення Законом рівня соціального захисту учасників ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у тому числі визначення пенсій згідно зі статтею 59 Закону військовослужбовцям, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, має базуватися на єдиних критеріях, якими є: характер роботи осіб, які безпосередньо брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, та шкода, заподіяна їх життю та здоров'ю, а не на такому критерії, як виконання цими особами військового обов'язку.

Враховуючи викладене, вважаю, що Конституційний Суд України у Рішенні помилково пов'язав конституційно-правові статуси осіб, які виконували військовий обов'язок, та осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, у зв'язку з чим звузив дискримінаційний аспект оспорюваних положень статті 59 Закону, змістивши увесь акцент на нерівність соціального захисту різних категорій військовослужбовців. Держава має забезпечувати однаковий рівень соціального захисту усіх учасників ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, а не лише військовослужбовців.

2. Щодо резолютивної частини Рішення.

З резолютивної частини Рішення випливає, що визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) словосполучення

„дійсної строкової“, яке міститься у положеннях частини третьої статті 59 Закону, та втрачає чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України Рішення. З огляду на це чинними на сьогодні є положення частини третьої статті 59 Закону, згідно з якими особам, які брали участь у ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, інших ядерних аварій та випробувань, у військових навчаннях із застосуванням ядерної зброї під час *проходження служби* і внаслідок цього стали особами з інвалідністю, пенсія по інвалідності обчислюється відповідно до Закону або за бажанням таких осіб – з п'ятикратного розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня відповідного року. Тобто фактично в результаті ухвалення Рішення Конституційним Судом України змінено положення частини третьої статті 59 Закону, оскільки розширено раніше встановлений перелік осіб, на яких поширювався порядок обчислення пенсій по інвалідності, визначений цими положеннями Закону.

Такий підхід Конституційного Суду України до викладення резолютивної частини Рішення, який змінив закладений законодавцем нормативний сенс, з одного боку, може сприяти ефективному захисту конституційних прав і свобод людини, однак, з іншого – має певні ризики в аспекті збереження виключної прерогативи законодавця щодо прийняття законів та внесення до них змін.

Вважаю, що у разі якщо виникне аналогічне питання і йтиметься про захист конституційних прав і свобод людини за допомогою інституту конституційної скарги, Конституційний Суд України має зважувати ризики стосовно усіх конституційних аспектів.

Суддя
Конституційного Суду України

В. В. ГОРОДОВЕНКО